

Anteckningar om posten

i Nordmarks socken i Värmland

Inledning

Den 17 km långa smalspåriga Filipstads Norra Bergslags järnväg (med sign F.N.B.J.) öppnades för allmän trafik den 3 april 1876. Med utgång från Bergslagens järnvägars station i Filipstad sträckte den sig förbi Enggruvorna och Finnmossegruvorna till Nordmark, där den anknöt till Nordmark-Klarälvens järnväg. Dess första tidtabell fick det utseende som framgår av avbildningen nedan. För hembygdssamlade filatelister har den fått ett speciellt intresse genom att några av ortnamnen blev kortlivade och svåra att dokumentera med stämpelavtryck. Speciellt gäller detta slutstationen Nordmark samt Enggrufvorna. Den sistnämnda har jag berört i posthistoriskt häfte nr 183 medan jag valt att ägna detta häfte åt glimtar från Nordmark och Finnmossen samt den tredje poststationen inom Nordmarks socken, Motjärnshyttan.

Som vanligt är jag öppen för synpunkter från mina läsare.

Växjö den 1 december 1992.

Erik Lindgren

FILIPSTADS NORRA BERGSLAGS JERNVÄG.

TIDTABELL från och med den 3 April 1876.

Afgift för en person från Filipstad.			Söck- ne- dagar.		Samt Onsdagar.		Afgift för en person från Nordmark.		Söck- ne- dagar.		Samt Onsdagar.	
I	III		N:o 1.	N:o 3.	I	III	N:o 2.	N:o 4.	e. m.	f. m.	e. m.	f. m.
			e. m.	f. m.					e. m.	f. m.		
		Från Filipstad . . .	1,0	6,0					Från Nordmark . . .	2,55	7,20	
0,50	0,25	„ Finshyttan . . .	1,12	6,10	0,50	0,25		„ Finnmossen . . .	3,24	7,36		
0,50	0,25	„ Enggrufvorna . . .	1,30	6,22	0,50	0,25		„ Fogdhyttan . . .	3,40	7,50		
0,80	0,40	„ Fogdhyttan . . .	1,55	6,45	0,96	0,48		„ Enggrufvorna . . .	4,10	8,15		
1,04	0,52	„ Finnmossen . . .	2,24	7,0	1,12	0,56		„ Finushyttan . . .	4,22	8,25		
1,28	0,64	Till Nordmark . . .	2,35	7,11	1,28	0,64		Till Filipstad . . .	4,30	8,32		

STYRELSEN.

Nordmark

Genom poststyrelsens beslut den 8 december 1874 utsågs bergsbruksidkaren Jonas Larsson med 500 kr i årsarvode till föreståndare för den poststation som med namnet Nordmark öppnades med 1875 års ingång i samband med att ansvaret för kronobrevbäringen överfördes på postverket. Samtidigt inrättades en kärrpostföringslinje i Östersysslets fögderi från Filipstad över Nordmark till Rämens poststation fram och åter. Ett kontrakt tecknades med Rämens bolag om befordran av post på denna linje med en ersättning av kr 2:50 per mil. Inledningsvis fullgjordes postföringen onsdagar och lördagar i riktning norrut och tisdagar och fredagar i motsatt riktning.

				Filipstad—Rämen.				
O. L.	—	5½	e. m.	Filipstads postkontor.....	T. F.	6	—	e. m.
O. L.	7½	7¼	e. m.	Nordmarks poststation.....	T. F.	3¼	4	e. m.
O. L.	11½	—	e. m.	Rämens poststation.....	T. F.	—	12	midd.

Jag har inte lyckats finna några handlingar som speglar verksamheten vid poststationen under den första tiden, men årsarvodet var ovanligt högt och kan tyda på att man förutsett mycket arbete för föreståndaren. En blick på statistiken över frimärksförsäljningen ger också vid handen att vanliga frimärken såldes i Nordmark under första halvåret 1875 för kr 418:46 samt under andra halvåret för kr 402:75. Däremot omfattade tjänstefrimärksförsäljningen bara kr 4:08 för hela första verksamhetsåret.

Det var i och för sig betryggande siffror och skulle troligen inte ha motiverat förslag till indragning av poststationen, när postmästaren i Filipstad skulle yttra sig med anledning av poststyrelsens "besparingscirkulär" av den 27 september 1875. Avsikten med detta cirkulär var att få in uppgifter till grund för undersökning av vilka poststationer som skulle kunna ersättas med lösväskor eller avecklas på annat lämpligt sätt i det svåra kostnadsläge, som postverket hamnat i genom omorganisationen i anslutning till att kronobrevbäringen upphörde i dess dittillsvarande form.

När postmästaren i Filipstad avgav sitt yttrande den 15 februari 1875 föreslog han till indragning de föga utnyttjade poststationerna i Brattfors, Gustaf Adolf, Gåsborn, Elfsjöhyttan och Rämen. Om ödet för poststationen i Kungsskog hade poststyrelsen redan fattat beslut, så den lämnade postmästaren därhän, varefter han tillade att han till fortsatt verksamhet föreslog poststationerna i Fredriksberg, Yngshyttan och Nordmark. Han tillade:

"Av de trenne sistnämnda poststationerna komma Yngshyttan och Nordmark att under årets lopp förflyttas till järnvägsstationerna Nordmark och Persberg,

likasom troligen Fredriksberg blir genom enskild järnväg satt i förbindelse med Bergslagens järnvägsnät".

I den vid Postens centralarkiv förvarande handskrivna förteckningen över "Poststationerna i Riket" avseende en tidsperiod på knappt två decennier från 1875 finner man för Nordmark uppgiften "stat.flyttad till Finnossen". Detta kan tolkas så att flyttningen ägt rum den 3 april i samband med att trafiken tog sin början utan poststationen ändrat namn just vid det tillfället.

Nordmarks poststation flyttades således till Finnossens järnvägsstation och inte till Nordmarks järnvägsstation, som inte var avsedd för persontrafik. Förmodligen på grund av ovetskap om de geografiska förhållandena beslöt poststyrelsen emellertid vid flyttningen, att poststationen skulle behålla sitt ursprungliga namn trots att den flyttades till Finnossens järnvägsstation.

Styrelsen för Filipstad Norra Bergslags Järnväg fick veta detta genom ett brev från västra distriktets postinspektion den 12 juni 1876. Tre ledamöter av styrelsen skrev då till poststyrelsen att

"beslutet av Kungl.Poststyrelsen att benämna Finnosse Station Nordmarks Poststation ej kan undgå att medföra misstag och förvecklingar. Nordmarks Station ligger vid samma bana på 0.3 miles avstånd från Finnosse Station, och på andra sidan om Nordmark Station på Uddeholmsbanan, men ännu närmare Finnosse Station ligger Nordmarksbergs Station. Enligt Kungl.Poststyrelsens förslag skulle alla dessa 3 stationer, som ligga helt nära varandra i Nordmarks socken, få låna alla av socknen samma namn, ett förhållande som ej kan undgå att bliva högst förvillande för traktens befolkning".

Poststyrelsen remitterade järnvägsbolagets brev till postkontoret i Filipstad, som avgav yttrande den 29 juni 1876. Innan poststyrelsen hann reagera på detta, skickades från postkontoret ett telegram som återges i följande illustration.

TELEGRAM.

N° 553
App N° 20.

Klass N° 12. Ord 82. Inlämnadt Filipstad den 7/7 1877 kl 10.40 f m
Tjensteamn

General Poststyrelsen
Högh

Nordmarks järnvägsstation har gifvit tjänstemännen ordrens att hvarken sjelf eller genom andra expediera posten i järnvägsbolagets lokaler inbegripet Nordmarks poststation, och äro minner Finnmarks samt Åkeris kommissioner träffade med styrelsen om högre aflönning till poststation föreståndaren i Enggruforna
Tot af Da Exp af K Post Kontoret

L. H. B.

Innan jag går in på följderna av telegrammet finner jag anledning att citera något av svarsbrevet den 29 juni 1876 från postmästare Carl Ludvig Giertz:

"Poststationen i Nordmarks socken har förut med bergsbruksidkaren Jonas Larsson till föreståndare varit förlagd till dennes hemvist helt nära Nordmarks gruvor eller Nordmarksberg och den blivande Nordmarksbergs järnvägsstation på Uddeholmsbanan, vilken icke ännu lärt vara färdig och dit någon ordnad trafik ej förefinnes, men det jag tänkt mig att framdeles då Uddeholmsbanan öppnas för allmän trafik, poststationen för socknen Nordmark skulle återflyttas, enär där omkring är den egentliga befolkningen bosatt samt kyrka och skolhus belägna och för vilken då poststationen skall vara förlagd vid järnvägen. Finn-mossens station i Nordmarks socken är för närvarande den lämpligaste. Däremot ligger Nordmarks järnvägsstation i en öde skogstrakt, i vars närhet endast socknens prästgård är förlagd.

Att benämningen 'Nordmark' på samma sockens poststation skall bliva mera förvillande för traktens befolkning hädanefter än förut, då endast en sådan finnes inom socknen, kan jag icke inse, ty synnerligen snart lär correspondenterna bliva förtrogna med poststationens förflyttning, varför jag anser skäl saknas att åtminstone för närvarande bifalla järnvägsstyrelsens anhållan om namnförändring, troligen tillkommen i den tanken att järnvägsstyrelsen var berättigad bestämma även poststationernas namn".

Uppenbarligen hade postmästare Giertz inte tänkt på det praktiska i att poststationen hade samma namn som järnvägsstationen. Det finns ytterst få fall i kommunikationshistorien, där dessa inte stämt överens när det varit fråga om förenade post- och järnvägsstationer.

Inte heller postinspektionen hade ägnat detta någon större uppmärksamhet. I ett brev till järnvägsbolaget den 13 juni 1876 hade postinspektionen nämligen bland annat skrivit "att poststationen i Nordmark skulle komma att tills vidare bibehålla samma namn, sedan densamma blivit till Finnmossen förflyttad". Däremot visade poststyrelsen genom ett telegram den 3 juli 1876 till postkontoret i Filipstad att det var praktiskt med samma namn på post- och järnvägsstationer som var förenade. Ortstämpelkatalogen återger Yngve Nylanders uppgift om den 1 juli som datum för namnändringen, men i realiteten bör den ha genomförts något senare. Det torde åtminstone ha gått några dagar mellan poststyrelsens telegrafiskt meddelade beslut om poststationens namnändring till dess att den nya stämpeln hann graveras och levereras. Det skulle förvåna mig om det finns äkta stämpelavtryck för Finnmossen tidigare än den 10 juli 1876.

Avsaknad av Nordmarks ursprungliga poststation

Vårvintern 1886 samlade sig bebyggarna kring Nordmarks kyrkby, där den ursprungliga poststationen hade legat, till ett gemensamt brev till poststyrelsen. Socken hade under mellantiden hunnit få ytterligare en poststation, nämligen den förenade post- och järnvägsstationen i Motjärnshyttan den 1 maj 1878 i

anslutning till att järnvägen byggts vidare från Nordmark till Uddeholm. Den poststationen stavades till en början Mokärnshyttan.

Den därigenom uppkomna förbättringen hade dock inte varit till särskilt stor nytta för dem som bodde i trakten kring kyrkbyn. Därom skrev de bland annat följande i sitt marsbrev 1878:

"Vad Mokärnshyttan beträffat så är det väl ej flera sockenbor som därav draga nytta, än endast Mokärnshyttans hyttelag, vadan Finnmossen för närvarande väl må anses för socknens huvudsakligaste poststation; men om man undantager några få densamma kringboende, så är den dock för de flesta olämplig, i anseende till dess läge i socknens södra ända. Vi våga därför på grund härav vända oss till Poststyrelsen med ödmjuk anhållan, att en poststation anläggas vid Nordmarks järnvägsstation, såsom en mera central punkt, alldenstund Filipstads Norra Bergslags järnväg här sammanbindes med Uddeholms Aktiebolags järnväg med sina förgreningar till de ganska folkrika Tabergs och Nordmarks gruvfälten."

Folkskolläraren O Norén och accidenstryckaren Axel Särnmark satte sina namnteckningar först under brevet, som därefter följdes av sju ytterligare företrädare för samhället. Kyrkoherde Nordén sände samtidigt med ett separat brev, dagtecknat den 8 mars 1886. Han berättade att han hade lyckats av trafikchefen vid järnvägen utverka rätt för stationsföreståndaren i Nordmark att uppehålla tåget den tid som behövdes för viss posttjänst för kyrkans räkning trots att det inte fanns någon poststation vid järnvägsstationen. Denna förmån hade upphört genom viss ändring av tågtidtabellen under sommaren 1885. Kyrkoherden slutade sitt brev till poststyrelsen med dessa rader:

"För att för framtiden undvika dylikt och då Nordmarks station och Nordmarks prästgård ligga bredvid varandra, yrkar jag såsom ämbets- och tjänsteman, att Nordmarks järnvägsstation även bliver poststation".

Poststyrelsen remitterade ärendet till järnvägspostinspektionen, som i sin tur lät poststationsföreståndaren i Finnmossen uttala sig. Sedan november 1884 vilade denna befattning på Lars Jonsson Gröön, som naturligtvis var rädd om kundunderlaget för sin samtida verksamhet som postman. Han menade att kyrkoherden var den ende som kunde "hava någon synnerlig fördel av poststations inrättande vid Nordmarks station". I övrigt menade Gröön att poststyrelsen var "i huvudsak förd bakom ljuset, ty att dessa personer som där stå med sina namn bo största delen väl ut dubbelt så långt från Nordmark som från Finnmosse station". Han tillade också att "strängt taget så har den som skrivit ansökan, skolläraren O Norén närmare till den söder om här belägna Fogdhytte poststation än till Nordmarks station".

Aven föreståndaren vid Motjärnshyttans förenade post- och järnvägsstation Johannes Larsson fick ärendet på remiss. Han hade ofta vikarierat för stationsföreståndaren i Finnmossen och menade sig känna till förhållandena däromkring tämligen väl. Han uppgav också att ansökan om en poststation i Nordmarks järnvägsstation grundat sig "på osanna uppgifter angående lokalförhållandena inom socknen".

Under remissbehandlingen skrev häradsdomaren Joh.Svensson till

poststyrelsen den 25 mars 1886 och förklarade att frågan om en poststation i Nordmark inte bottnade i ortens behov av bekvämlighet "utan mer i tvistigheter mellan vederbörande tjänstemän och några kanske kitsliga personer".

Poststyrelsen tog vara på postinspektionens sammanfattande synpunkter i dess redovisning den 16 april 1886 och ansåg vid föredragning den 22 april 1886 att ärendet inte borde "till vidare åtgärd föranleda".

Finnmossen blev kvar.

I järnvägsstationen med namnet Nordmark inrättades sålunda inte någon poststation, men med 1960 års ingång tillfördes postanstaltsförteckningen ordet Nordmarkshyttan. Detta skedde på bekostnad av postnamnet Finnmosse. Men försöket att undergräva dess trafik 1886 hade sålunda misslyckats.

Finnmosse järnvägsstations föreståndare Oskar Hennig Frändberg fanns på plats när tågen började gå regelbundet den 3 april 1876. Men poststation öppnades inte där förrän den 1 juli 1876, sedan poststationen i Nordmark dragits in och dess föreståndare Jonas Larsson lämnat över inventarierna till järnvägsstationen. Bland dem fanns datumstämpeln med gravyren NORDMARK som sålunda användes under en kort inledande period vid Finnmosse poststation, exakt hur länge är inte klarlagt.

Oskar Frändberg skrev den 15 januari 1877 till poststyrelsen att hans arbete hade tilltagit i så hög grad att han önskade sin årslön för själva postsysslan höjt från 240 till 400 kr. Postinspektionen avstyrkte under hänvisning till att järnvägsbolagets "direktion förklarar sig vilja, därest poststation bleve inrättad vid Finnmosse järnvägsstation, tillförbinda stationsinspektoren på platsen att, mot årligt arvode av tvåhundrafyrtio kronor, föreståndarebefattningen vid denna poststation tills vidare förrätta". Sedan postinspektionen tillagt att frimärken hade sålts under poststationens första sex verksamhetsmånader för kr 589:33 beslöt poststyrelsen att medge arvodesförhöjningen.

P. S.

POSTKORT

Till Postinspektörerna

M. D.

Enklare tjänsteärenden avhandlades mellan poststationer och postinspektioner eller postmästare ofta genom skrift på s k PS-kort av detta slag. Tyvärr finner man ibland sådana till salu vid frimärksauktioner. Det rör sig uppenbarligen av objekt som tagits från arkiverade ärenden, något som tyder på oärlighet av personer om haft förmånen att få forska i Postens centralarkiv.

Lars Jonsson Grön tog över poststationen i Finnmosse 1884. Han efterträddes med 1910 års ingång av Joh. Larsson som i sin tur lämnade över till Bernhard Isidor Lindström i november 1914. Postgöromålen skildes från järnvägsgöromålen den 1 oktober 1920 på så sätt att den formella föreningen upphörde. (Diarienummer 1920: I b 1166). Med lön utbetalad direkt från postverket övertog Lindströms hustru Signe Gertrud Lindström poststationen. Efter särskild framställning fick hon från den 1 juli 1938 överta poststationen i Övre Ullerud och kunde på så sätt ha sin verksamhet förlagd närmare hemmet i Deje, där maken var föreståndare för järnvägsstationen.

Vid detta tillfälle förenades post och järnväg åter i Finnmosse så att båda slagen av göromål fullgjordes av en och samma person, nämligen järnvägstjänstemannen Claes Olof Henning Pihlström. Poststationen i Övre Ullerud blev samtidigt skild från järnvägsstationen där, vilket i princip inte innebar någon annan förändring på sistnämnda plats än att poststationsföreståndaren fick sin lön direkt från postverket, d v s oförändrat förhållande för fru Lindström i detta avseende.

Pihlström hade förestått den förenade post- och järnvägsstationen i Övre Ullerud under tiden 1 juni 1934 - 30 juni 1938. Han fick efter drygt tolv år uppleva avvecklingen den 1 november 1950. Poststationen blev kvar i postverkets egen regi och med fru Märta Gudrun Andersson som föreståndare. Nio år senare eller med 1960 års ingång försvann namnet Finnmosse ur postanstaltsförteckningen. Fru Andersson fick vid det tillfället i samband med en omorganisation byta ut sin datumstämpel mot en med gravyren NORDMARKSHYTTAN. Under 1970-talets turbulens med bland annat ny terminologi började poststationen kallas postställe. Detta avvecklades den 31 augusti 1983 men ortsadressen fick behållas. Detta angavs i Postens interna telefonkatalog på detta sätt.

NORDMARKSHYTTAN (Tidigare postställe numera enbart ortsadress) RK Kst Pa
682 03 NORDMARKSHYTTAN
Utdelningspostkontor: 682 00 FILIPSTAD

Ersättningen för poststället blev en lantbrevbärare från Filipstad. Omorganisationen skedde inte utan protester då befolkningen var orolig för att lantbrevbäraren inte skulle kunna bli tillräckligt effektiv eftersom många nordmarksbor arbetade på andra håll när lantbrevbäraren passerade deras bostäder. Förvägs ställde sig också Filipstads kommunstyrelse bakom de berördas protestskrivelse. Förslaget att byta ut namnet Nordmarkshyttan till det riktiga namnet Nordmark som postadress sände postens områdesförvaltning i Filipstad vidare till poststyrelsen, där det inte fick gehör.

Motjärnshyttan

Med namnet stavat Mokärnshyttan öppnades den 1 maj 1878 en förenad post- och järnvägsstation. Ansvarig för postsysslan blev bruksförvaltaren och tillika stationsföreståndaren Claes Wahlund med 200 kr i årsarvode för denna del av arbetet. Redan från 1875 års ingång hade denne ett avtal med postverket om att ansvara för posttransporten till och från Filipstad en gång i veckan. Det var den södra delen av den då nyinrättade postlinjen mellan Råda och Filipstad. Eftersom transporten på den norra linjedelen inte sammanföll i tiden med transporten på den södra, tecknades avtal om postvård med förste bokhållaren Olof Karlsson med en årlig ersättning av 25 kr. Detta upphörde när ett transport avtal kunde tecknas med järnvägsbolaget.

Kombinationen bruksförvaltare-järnvägsman upphörde efter hand och år 1888 finner vi järnvägens stationsmästare Johannes Larsson som ansvarig för posten i Motjärnshyttan. Hans årsarvode hade höjts till 240 kr och från 1896 års ingång till 300 kr för postsysslan.

Carl Wilhelm Olsson tog över den förenade poststationen 1910. Ny föreståndare blev den 1 oktober 1920 skogvaktaren Gustaf Helmer Skog föreståndare i samband med att poststationen skildes från järnvägen och flyttades till en plats på 300 meters avstånd från stationen. Denne fick lämna befattningen genom ett beslut i juni 1927, varefter handelsföreståndaren Gunnar Emanuel Pettersson vikarierade tills han blev formellt tillsatt med 1928 års ingång.

Johan Eric Greger Eriksson blev föreståndare den 1 juni 1950, följd vid 1958 års ingång av fru Birgit Kerstin Eriksson. För henne antecknades vid en inspektion att hon skötte "poststationen med biträde av maken och ett handelsbiträde".

Poststationen drogs in med 1961 års utgång. Under en övergångstid förstärktes den ersättande lantbrevbäringen med ett postombud, i vars stämpel fanns gravyren FILIPSTAD POSTOMB 2. Postombudet avvecklades den 31 augusti 1964.